



ВОЕННА АКАДЕМИЯ „ГЕОРГИ СТОЙКОВ РАКОВСКИ”

504, София, бул. „Евлоги и Христо Георгиеви” № 82, тел. 92 26 501, факс 944 1657
E-mail: mda@md.government.bg

РЕЦЕНЗИЯ

ОТ

ПОЛКОВНИК ДОЦЕНТ Д-Р ТОТКО СИМЕОНОВ СИМЕОНОВ,
ВОЕННА АКАДЕМИЯ „ГЕОРГИ СТОЙКОВ РАКОВСКИ”

на дисертационен труд на

Елена Костадинова Тимева

на тема

МЕНИДЖМЪНТ НА РЕСУРСИТЕ ЗА ОТБРАНА ЗА ПОСТИГАНЕ НА БАЛАНС МЕЖДУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА ДЪРЖАВАТА И ОТБРАНИТЕЛНИТЕ СПОСОБНОСТИ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

в област на висшето образование: 9. Сигурност и отбрана,

професионално направление 9.1 Национална сигурност,

докторска програма: „Организация и управление извън сферата на материалното
производство (отрасъл „Управление на сигурността и отбраната“)“

СОФИЯ, 2020

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Предложеният за обсъждане дисертационен труд, разглежда актуални и недостатъчно изследвани проблеми на теорията и практиката на мениджмънта на ресурсите за отбрана за постигане на баланс между икономическия потенциал на държавата и отбранителните способности на въоръжените сили в условията на членство в ЕС и на коалиционна сигурност, Ефективното управление на отбранителните ресурси е изключително актуална тема, която се намира в процес на постоянно развитие, както във вътрешноведомствен, така и в национален план. Ето защо, разработка като настоящият дисертационен труд има значение не само за теорията, но и за практиката, тъй като е в състояние да спомогне за изготвянето на политики и стратегии за реформа в сектора, в това число законодателни, административни и регулаторни. Още повече, че нейната актуалност и значимост са особено изявиени в условията на кризисно състояние на националното стопанство, когато необходимостта от търсенето на възможности за повишаване на икономическия потенциал на страната за преодоляване на постоянния недостиг на ресурси за отбрана за изграждане и/или поддържане на отбранителни способности и изпълнение на мисиите и задачите на ВС, както и за участието на страната в колективната отбрана са особено изострени.

Освен това съвременната бързо променяща се среда за сигурност, развитието на информационните технологии, еволюцията на ценностите в обществата, появата на нови играчи на регионалната и световната сцена, неминуемо води до промени в начините за изграждането на нови и/или поддържането на вече съществуващи отбранителни способности е в пряка връзка и зависимост с икономическото състояние на държавата, тъй като икономическите възможности на страната по правило са определящи за равнището на разходите, които могат да бъдат заделени за отбрана, без това да повлияе отрицателно върху цялостния възпроизводствен процес.

Това поставя нови изисквания пред мениджмънта на ресурсите за отбрана, като едно от съществените предизвикателства е обогатяването на теорията и въвеждането на подходи, които налагат качествена промяна при изграждането и провеждането на отбранителната политика, свързана с постигане и изпълнение на приетите нови цели и задачи на националната и съюзната отбрана. Още повече, че членството на Република България в НАТО и Европейския съюз (ЕС) предоставя огромни възможности, както за

подобряване на икономическите позиции на страната, така и за повишаване на качеството на изграждане и/или поддържане на отбранителни способности на ВС за създаване на една модерна армия, способна да отговори на всички предизвикателства.

Темата на дисертационния труд „Мениджмънт на ресурсите за отбрана за постигане на баланс между икономическия потенциал на държавата и отбранителните способности на въоръжените сили”, напълно съответства на съдържанието, а проблематиката в своята цялост е сравнително слабо разработена. Същевременно съществуват множество автори, върху чиито научни публикации се базират отделни елементи на настоящото изследване - проф. Тилчо Иванов, проф. Годор Тагарев, проф. Лидия Велкова, проф. Венелин Георгиев, проф. Севдалина Димитрова, проф. Павел Ангелов, доц. Велизар Шаламанов, доц. Иван Вълков и др., Това дава солидна теоретична база, която допълнена с авангарден опит и добри практики, води до създаването на ново по рода си изследване, със специфична насоченост и качества, които го отличават от подобни разработки в България.

2. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Докторант Елена Тимева е представила за обсъждане дисертационен труд, разработен в обем от 265 стр., включващ основен текст с увод, три глави, всяка завършваща с изводи, общи изводи и предложения, заключение, списък със съкращения, библиография, и две приложения. Използвани са 165 информационни източника – научна литература, нормативни документи и източници от Интернет. В разработката са използвани 18 таблици, 2 схеми и 7 фигури.

Авторът подхожда към разработването на темата с **хипотезата**, че посредством усъвършенстването на Интегрираната система за управление на ресурсите за отбрана с прилагане на механизмите на пазарната икономика на страната, въвеждането на проектното управление, използването на всички аспекти и възможности от членството на Република България в НАТО и ЕС за национално и колективно изграждане на отбранителни способности на ВС и повишаване на компетентността на личния състав, ангажиран с управление на ресурсите за отбрана, могат да се постигнат значими ефекти по отношение на преодоляване на съществуващите слабости в мениджмънта на ресурсите за отбрана, по-ефективно използване на икономическия потенциал на

държавата за постигане на адекватни отбранителните способности на Въоръжените сили, както и значими ползи за икономиката и обществото.

Предмет на изследване в разработката е усъвършенстване на управлението на ресурсите за отбрана за постигане на увеличение на отбранителния и икономически потенциал на страната, като източник за осигуряване на отбранителни ресурси за Въоръжените сили, а **обект** на изследването е икономическият потенциал на страната за осигуряване на необходимите ресурси за отбрана и изграждането на отбранителни способности на ВС.

Дисертацията си поставя за **основна цел** „усъвършенстване на мениджмънта на ресурсите за отбрана за изграждане и/или поддържане на отбранителни способности при отчитане на икономическия потенциал на страната.“.

Научноизследователските задачи, които докторантът си поставя са следните:

1. Изследване на възможностите за повишаване на дела на определени отрасли от икономиката на страната за увеличаване ръста на БВП и заделяните ресурси за отбрана.

2. Оценка на влиянието на средата за сигурност върху поддържането на съществуващи и изграждането на нови отбранителни способности от ВС.

3. Характеристика на състоянието на мениджмънта на ресурсите за отбрана:

- анализ на програмното управление на ресурсите за отбрана и търсене на пътища за усъвършенстване на Интегрираната система за управление на ресурсите за отбрана;

- анализ на процеса за формулиране на целите (целепологане) и приоритетите в отбранителните програми и инвестиционните проекти за модернизация на ВС;

- усъвършенстване на дейностите и механизмите за финансово осигуряване, като част от управлението на ресурсите за отбрана;

- определяне на проблемите в мениджмънта на ресурсите за отбрана.

4. Състояние и пътища за усъвършенстване на управлението на риска в мениджмънта на ресурсите за отбрана.

5. Набелязване на направления, които да спомогнат при търсенето на резерви и намирането на баланс за преодоляване на дефицита от отбранителни способности.

6. Определяне (приемане) на съвместими със съюзниците ни в НАТО и ЕС области от отбранителни способности и отбранителни способности в тях, в зависимост от заплахите за националната сигурност.

7. Подобряване на възможностите за участие в съюзнически инициативи, програми, проекти и договори за преодоляване на част от дефицита от отбранителни способности на ВС.

Докторантката посочва като основно използвана научноизследователска методология широк набор от теоретични подходи, методи и техники, съобразени с комплексността на изследвания предмет - най-вече това, че те се проявяват в различни дисциплинарни области, което налага тяхното приложение. Наред с класическите методи на изследване в дисертацията се използва и прилага и експертният опит на автора в различни дирекции на МО и по-специално в Дирекция ППБ.

Важно е да се отбележи, че в дисертацията на докторант Тимева коректно са въведени необходимите ограничения и в нея ясно се откроява проведената изследователска и приложна работа. Предвид всеобхватността на проблематиката, авторът е въвел следните **ограничения**:

- Анализът обхваща периода от 2011 до 2017 г., като в отделни моменти са посочени и данни от 2018 и 2019 г.

- Изследванията са насочени само за отбранителните способности на ВС (без тези на страната).

- Обхватът на изследването и анализите основно са насочени към средносрочното планиране на ресурсите за отбрана.

- За клъстер „Наука и иновации за сигурност и отбрана” е представено състоянието, без да се правят изследвания.

Поради това, че средносрочното планиране (независимо кой период се анализира) е част от визия за бъдещо развитие, в дисертационния труд са посочени основни дейности, отговорности и перспективи в дългосрочното планиране на ресурсите за отбрана, като **допускане** при извършване на анализа.

В увода е представена концепцията на дисертацията, изведени са основните аргументи за избора на темата, обекта и предмета на изследването, обоснована е неговата актуалност и значимост. Целесъобразно и правилно са формулирани целта и задачите на научното изследване, изложени са основните подходи при осъществяване на изследването, представени са аргументи за избора на методи за анализ и оценка.

При преследване на поставената цел докторантът изпълнява основните изследователски задачи в три глави на дисертационния труд.

В глава първа „Икономическият потенциал на държавата и възможности за неговото развитие”, съдържаща 4 основни точки, се решават първата и втората изследователски задачи. В тази глава на дисертационния труд е направена обща характеристика на икономическия потенциал на държавата, представени са ролята и мястото на държавата за повишаване на отбранителните способности в условията на съвременната пазарна икономическа среда, изведени са връзките между икономическото развитие и разходите за отбрана, от една страна, и икономическия потенциал и отбранителните способности на страната, от друга, като основа на анализа в другите две глави на дисертацията.

Направени са изводите, че икономическият потенциал (ИП) на държавата има определящо значение за възможностите на ВС да изграждат НОС, че отделните сектори на ИП могат да се използват за увеличаване на ресурсите за отбрана и оттам за повишаване на отбранителните способности, че стимулирането на експортно-ориентирани производства и повишаването на конкурентоспособността на произвежданата продукция води до по-добри позиции на България на международните пазари, а оттам до увеличаване на размера на БВП. Подчертано е, че членството на страната в НАТО е съществен фактор за стабилността и икономическото развитие на Република България, което представя страната като сигурен регион за инвестиции и правене на бизнес. Доказано е, че Република България има потенциал за икономическо развитие и повишаване качеството на живот в страната и са изведени факторите, които оказват негативно влияние върху този процес. Посочено е, че анализът на възможностите на икономиката на Република България да заделя ресурси за отбрана за постигане на баланс с непрекъснато нарастващите изисквания към отбранителните способности на ВС може да намери приложение при провеждане на стратегическия преглед на отбраната и ВС и разработването на дългосрочни Програма и План за развитие на ВС до 2032 г.

В глава втора „Мениджмънт на ресурсите за отбрана”, конструирана в четири точки, са решени третата и четвъртата научноизследователски задачи. В нея авторът е представил и анализирал същността на съвременния мениджмънт през призмата на управлението на ресурсите за отбрана в МО. Посочена е необходимостта от създаване на дългосрочно планиране на

отбраната и ВС, както и за изграждане на необходимите отбранителни способности на военните формирования в сектора на отбраната. Направен е анализ на състоянието на системата за управление на ресурсите за отбрана, прилагана в МО и са посочени пътища за подобряване. Разработени са схеми и фигури, които показват предложените подобрения в управлението на ресурсите за отбрана и как те спомагат за изграждане на отбранителни способности на ВС. Представени са възможностите за подобряване на мениджмънта на ресурсите за отбрана, като резултат от членството на страната ни в НАТО и ЕС.

В изводите по тази глава е подчертано, че мениджмънтът е сложна дейност на субекта по управление, особено, когато е насочен към управление на ресурси за отбрана, необходими за изграждане и/или поддържане на отбранителни способности, но поради равнището на икономическо развитие на държавата техният размер е недостатъчен. Съвременният мениджмънт е условие за намиране на баланс между възможностите на страната да заделя ресурси за отбрана за изграждането и/или поддържането на отбранителни способности и може да допринесе за намаляване на дефицита от отбранителни способности и постигане на максимални изисквания на декларираните сили и средства за НАТО и ОПСО на ЕС. Подчертана е необходимостта да бъде преразгледан редът при определяне на целите и приоритетите при управление на ресурсите за отбрана в условията на недостиг на ресурси и при конкретизиране на мисиите и задачите на ВС, както и дейностите по целеполагане и приоритизиране. Застъпена е тезата, че за правилното и целенасочено управление на ресурсите за отбрана трябва да се определят *необходимите отбранителни способности* на основата на заплахите и националните интереси, а не да бъдат ограничавани в предварително начертани финансови рамки. Установено е, че липсата на дългосрочност при планиране на ресурсите за отбрана е практика, която трябва да се преодолее, като за целта в регламентиращите документи, свързани с провеждане на стратегическия преглед на отбраната да се създаде устойчивост на отбранителното планиране и да се оптимизират дейностите, които формират процесите на ИСУРО, за което в дисертацията са направени актуални предложения. Защитена е твърдението, че включването на страната в различните инициативи, планове, програми и т.н. на НАТО и ЕС е фактор за компенсиране на дефицита от отбранителни способности. В този смисъл е необходимо нивото на амбициите, които страната ни поема като ангажимент

да бъдат съобразени с реалните възможности на разполагаемия ресурсен потенциал. Установени са и слабости при планиране на ресурсите за отбрана и изпълнението на бюджета през годината, които водят до частично изпълнение на утвърдени цели и задачи.

В глава трета на дисертационния труд „Мениджмънт на ресурсите за отбрана - условие за баланс между икономическия потенциал и отбранителните способности”, включваща две точки са решени трите последни научноизследователски задачи. В нея авторът е представил и анализирал възможните пътища за постигане на баланс между икономическия потенциал на държавата и изграждането и/или поддържането на отбранителни способности. Извършен е анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT анализ) стоящи пред икономическите райони на страната, който може да бъде използван при разработването на точни и конкретни дългосрочни стратегии на районите, за развитие на конкретни сектори в тях, водещи до повишаване на БВП на страната. Посочено е, че участието на страната в различни международни конференции, изложения и конкурси в областта на сигурността и отбраната, спомага за представяне на възможности на индустрията и намиране на реализация на продукцията, произвеждана в страната. Представени са възможностите за оптимизиране и намаляване на дублиращите разходи чрез участие на страната в различните програми, проекти, инициативи и т.н. на НАТО и ЕС.

В изпълнение на следваната цел на дисертацията и свързаните с нея изследвания по направленията на поставените задачи докторантът предоставя конкретни изводи и предложения свързани с възможностите за осъществяване на икономически растеж в страната, което води до увеличаване на бюджета на МО и създава реална възможност за повишаване на финансовите средства за изграждане и/или поддържане на отбранителни способности на ВС чрез участието на страната в НАТО и ЕС, което допринася в значителна степен за увеличаване на отбранителните способности на страната, а използването на политиките и инициативите на НАТО и за отбранителните способности на ВС. Въпреки че сектор „Отбрана“ има определени постижения, декларираните пред съюзниците ни високи амбиции без отчитане възможностите на икономиката да ги посрещне е пагубно за сектора. Некачественото прилагане на ИСУРО, ниският капацитет на експертите и липсата на дългосрочност, обрича ВС на постоянен дефицит

на отбранителни способности. Единствената възможност за компенсиране на недостига от отбранителни способности на ВС е ефективното участие в съюзите, в които страната ни членува - НАТО и ЕС. Изграждането и/или поддържането на отбранителни способности за изпълнение на конституционните и съюзническите задължения е специфична задача, която е възложена на ВС. За постигане на посочената отговорност е необходимо прилагането на ефективен мениджмънт с отлично подготвени ръководители/лидери, притежаващи знания за планиране на отбраната, управление на личен състав, водене на подготовка в отговор на съвременните заплахи, изграждане на необходимата инфраструктура, управление на процеса на модернизация и придобиване на нови платформи въоръжение и техника и т.н.

Този преглед на разработката показва, че като цяло в съдържателно и структурно отношение дисертационният труд свързва в добро логическо единство теоретичната и емпирична проблематика на управлението на ресурсите за отбрана.

Като научна разработка предложеният дисертационен труд напълно съответства по обем и качество на законовите изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото приложение.

3. Характеристика на научните и научноприложните приноси в дисертационния труд. Достоверност на материала

Докторантът има претенции за приноси:

Приноси с научен характер:

1. Оценено е състоянието и са предложени нови доказателства за ролята и значението на ефективния мениджмънт на ресурсите за отбрана, като главно условие за постигането на баланс между икономическия потенциал на държавата и отбранителните способности на въоръжените сили.

2. Изведена е дефиниция на икономическия потенциал на държавата, разширена и допълнена с характеристика на средата за сигурност.

3. Направено е обосновано предложение за реструктуриране на държавните разходи в контекста на обществените потребности от сигурност и отбрана и свързаните с тях предизвикателства при управление на разполагаемите ресурси, чрез увеличаване дела на иновациите и

инвестициите (капиталовите разходи), което да произведе вторичен ефект в посока намаляване на разходите за текуща издръжка и издръжка на личния състав.

4. Аргументирана е необходимостта вземането на важни за ВС решения да се основава на визия, дългосрочно планиране за развитие и приоритизирането на потребностите на ВС при отчитане на икономическите възможности на страната, от подготвени и компетентни мениджъри.

Приноси с научно-приложен характер:

1. Аргументирана е тезата, че етапът „Програмиране“ от ИСУРО е изкуствено въведен и вместо да улеснява, той допълнително усложнява и бюрократизира системата за управление на ресурсите за отбрана.

2. Направени са мотивирани препоръки за промяна на наименованието на два от етапите на ИСУРО - етап „Планиране“ да се замени с „Планиране на отбраната“, а наименованието на етап „Програмиране“ да стане „Планиране на ресурсите за отбрана“, в резултат на което ясно се очертават отговорностите на отделните структури в МО и се създават възможности да се подобри качеството и ефективността на управлението на ресурсите, които държавата заделя за отбрана.

3. Оценена е възможността за компенсиране на дефицита от отбранителни способности посредством включването на страната в различните инициативи, планове, програми на НАТО и ЕС и е доказана необходимостта от обективизиране нивото на амбициите, които страната ни поема като ангажимент съобразно с реалните възможности на разполагаемия ресурсен потенциал.

4. Разработена е ясна (авторска) систематизация и таксономизация на дейностите под формата на схеми и фигури, в които чрез логическа последователност от етапи, стъпки и техники са представени йерархичните нива и взаимовръзките в мениджмънта на отбранителните ресурси, позволяваща лесно, бързо и еднозначно да се вникне в същността на процеса при вземане на обосновани, целесъобразни и ресурсно осигурени решения за изграждане и/или поддържане на отбранителни способности на ВС.

Приемам като цяло изтъкнатите от автора приноси на разработката. Тези приноси отразяват реални постижения на предложения научен труд, посветен на постигането на образователната и научна степен доктор.

4. Оценка на научните резултати и приносите на дисертационния труд

Научните резултати и свързаните с тях приноси могат да бъдат класифицирани по следния начин:

1) Създаване на новости за науката и обогатяване на съществуващи знания, представени от изградената цялостна конструкция от знания, които могат да допринесат за обогатяване и развитие на две големи научни области - икономика и отбрана и по-конкретно в сферата на управление на ресурсите за отбрана и взаимовръзката им с икономическия потенциал на страната, както и за допълване и уточняване на основни термини и понятия от изследваната област, което като цяло води до нарастване на научния капацитет.

2) В *практическо отношение*, приложимостта на дисертационния труд да е видима, поради това, че се предлагат конкретни решения за подобряване управлението на ресурсите за отбрана. Направените в дисертацията актуални предложения могат да намерят отражение във вътрешноведомствените документи, а анализът на възможностите на икономиката на Република България да заделя ресурси за отбрана за постигане на баланс с непрекъснато нарастващите изисквания към отбранителните способности на ВС може да намери приложение при провеждане на стратегическия преглед на отбраната и ВС и разработването на дългосрочни Програма и План за развитие на ВС до 2032 г.

Основните научни и научно-приложни резултати от дисертационния труд, разработен от докторант Тимева, водят до полезно увеличаване на знанията в предметната научна област и представляват оригинално авторово развитие в даденото научно направление. Предложеният за рецензиране дисертационен труд и постигнатите в него резултати са лично дело на дисертантката, като основната част от разглежданите идеи, подходи и решения представляват оригинални или са нова интерпретация на вече известни разработки с отчитане влиянието на динамично променящата се среда за сигурност и формиращите я фактори.

5. Оценка на публикациите по дисертацията и авторството

По дисертационния труд са посочени 3 публикации – 2 самостоятелни и една в съавторство. Тези публикации са пряко свързани с темата на дисертационния труд и са в направлението на научните изследвания на

автора, като не само верифицират резултатите от научното изследване, но показват задълбоченост и широка обхватност при подготовката и извършването на научноизследователския процес от докторанта, научния му ръководител и обучаващото го звено в един продължителен период от време.

Не е посочено и не ми е известно постигнатите научни резултати в разработката да са цитирани от други автори. С докторанта нямам съвместни публикации.

6. Литературна осведоменост и компетентност на докторанта

Научно-литературната осведоменост и компетентност на автора не търпи възражения, а похвали за стремежа да бъдат компилирани досегашни научни мнения и изследвания в процеса на тяхното многообразие и доста противоречиво развитие. Задълбочените познания на докторанта по изследвания проблем ни показват способностите му творчески да оцени с неговите плюсове и минуси посочения литературен и справочен материал по темата. Важно е да се отбележи, че докторант Тимева е използвала голям брой литературни източници за умело и успешно за решаване на поставените научноизследователски задачи, което недвусмислено доказва нейната висока ерудиция.

7. Оценка за автореферата

Авторефератът е разработен съгласно законовите изисквания и съдържа основните научни проблеми и пътищата за тяхното решаване, посочени в дисертационния труд. Той дава достатъчно пълна представа за научната стойност и практическата приложимост на постигнатите резултати от дисертанта в процеса на научното изследване.

8. Критични бележки

В ролята ми на вътрешен рецензент, бих искал да подчертая, че критичните бележки и въпроси са част от целия процес на работата на докторанта. Те са дискутирани, отразени и протоколирани на етапите на вътрешна защита на дисертацията и нямат за цел да омаловажат постиженията на докторанта, а по-скоро да насочат вниманието му към окончателното отредактиране на дисертацията с цел публикуването ѝ като монография. Тук ще спомена критични коментари от общ характер, които не определят еднозначно положителна ми оценка за представеното изследване.

На първо място, има известна небалансираност в обхвата на анализ на отделните проблемни области. Макар те имплицитно да следват една от друга, това невинаги е изрично аргументирано от докторанта. И второ, желателно е да се систематизират и отразят по-конкретни концепции, свързани с управлението на ресурсите за отбрана на равнище автори, за да се постигне по-академично качество на прегледа на литературата и обективирания анализ.

Направените забележки и препоръки не променят положителната оценка за съдържателния характер и наличието на съществени приноси на дисертационен труд. Те имат смисъл на предложение за подобряване на неговите качества.

9. Заключение

Дисертацията на **Елена Костадинова Тимева** на тема **„Мениджмънт на ресурсите за отбрана за постигане на баланс между икономическия потенциал на държавата и отбранителните способности на въоръжените сили“**, авторефератът и представените по темата публикации отговарят на изискванията за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област от висше образование 9. „Сигурност и отбрана“, професионално направление 9.1. „Национална сигурност“, докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ („Управление на сигурността и отбраната“).

10. Оценка на дисертационния труд

В потвърждение на посоченото дотук, давам **положителна оценка** на дисертационния труд на **Елена Костадинова Тимева**.

София, 24.03.2020 г.

Рецензент: полковник доц. д-р.....Тотко Симеонов